

## OSZTÁLYVEZETŐSÉGI BESZÁMOLÓ\*

LÁNG GÉZA

az MTA levelező tagja, osztálytitkár

A Magyar Tudományos Akadémia elnökségének határozata értelmében a közgyűlésen az osztályvezetőségek beszámolójukat szóban és írásban terjesztik elő. A szóbeli beszámoló csak a fontosabb tudománypolitikai kérdéseket és az Osztály munkájának általános érdeklődésre számot tartó problémáit tárgyalja, míg az írásban előterjesztett jelentés tartalmazza a részleteket és a számszerű adatokat. A kibővített osztályülésen mind a szóbeli, mind az írásbeli beszámoló együttesen kerül megvitatásra. Ennek a határozatnak a szellemében terjesztem elő most az osztályvezetőség szóbeli beszámolóját, az írásbeli beszámolót a kibővített osztályülés tagjainak megküldtük. Kérem, hogy a hozzászólásukban a vita során mindkét beszámolót szíveskedjenek figyelembe venni.

A tudomány és technika egyre gyorsuló ütemű fejlődése, már egymagában is újszerű követelményeket támaszt minden tudományágban a kutatással és a tudományos tevékenységgel szemben. Ehhez járul a gazdálkodás irányítási rendszerének megváltozása, az új mechanizmus, ami különösen a közgazdasági, ipari és mezőgazdasági jellegű kutatások vonatkozásában elengedhetetlenné teszi mind a kutatási céloknak, mind a kutatás-szervezés eddig kialakult rendszerének felülvizsgálatát. Ebben az új helyzetben egyrészt lényegesen növelni kell a kutatás hatékonyságát, másrészt egy-egy témakörben a kutatás során feltárt új ismeretek olyan szintézisére kell törekedni, amely a termelés számára tudományosan megalapozott, a gyakorlatban megvalósítható konkrét segítséget nyújthat. Amikor ezt megállapítjuk, egyben hangsúlyozni kell, hogy ebből helytelen lenne mechanikusan arra következtetni, hogy az alkalmazott és az alapkutatások arányát az előbbi javára kell módosítani. Sokkal inkább az következik ebből, hogy az alap- és alkalmazott kutatásoknak az eddiginél szorosabb összhangját kell biztosítani. Az Akadémia elnökségének beszámolója ezt így fogalmazza meg: Az Akadémiának ezért az eddiginél nagyobb mértékben kell egyeztetnie az alapkutatások tematikáját a gyakorlat időszerű igényeivel, és erői nagy részét olyan alapkutatási problémák meg-

\* Elhangzott az akadémiai közgyűlés keretében 1968. május 6-án megtartott kibővített Osztályülésen.

oldására kell fordítani, amelyek területén a gyakorlat előreláthatóan leginkább fogja igényelni az objektív valóság eddigénél mélyebb és részletesebb ismeretét. Az alap- és alkalmazott, illetve a fejlesztési kutatások helyes arányát az egyes kutatási célok sajátosságainak megfelelően kell kialakítani, ami azt jelenti, hogy némely kutatási területen az alap-, a másik területen az alkalmazott, illetve a fejlesztési kutatások fokozott támogatása célszerű. Másképpen kifejezve: minden konkrét kutatási feladat kialakításakor az alap- és az alkalmazott kutatás szintézisnek teljesebb összhangját kell megteremteni.

Ezzel tehetünk eleget a párt IX. Kongresszusa és a Politikai Bizottság 1966. febr. 1-i határozatának, amely összefoglalóan előírja, hogy

- szorosabb összhangot kell teremteni a társadalmi szükségletek és a tudományos tevékenység, a termelés és a kutatás között;
- a kutatásra rendelkezésre álló kapacitásokat — az összhang és a nagyobb hatékonyság érdekében — tovább kell koncentrálni;
- különböző eszközökkel elő kell segíteni a kutatási eredmények gyorsabb megszületését és átvitelét a gyakorlatba.

A megváltozott, megnövekedett követelmények tehát elsősorban a kutatási célok és a tudományos programok felülvizsgálatát, továbbfejlesztését teszik szükségessé. Ezzel egyidejűen és összhangban fejlesztendő tovább a tudományos munka irányításának és szervezésének rendszere, amely természetesen nem cél, hanem eszköz a megnövekedett és megváltozott feladatok megvalósításához. Az új tudománypolitikának tehát a helyes kutatási célokat és az ezt szolgáló irányítás-szervezés rendszerét kell biztosítani.

Az MTA Agrártudományok Osztálya vezetőségének szóbeli beszámolójában ennek az új tudománypolitikának néhány fő kérdését kívánjuk tárgyalni.

### Az agrárkutatások célja, feladata

A párthatározatoknak azt az említett megállapítását, hogy szorosabb összhangot kell teremteni a társadalmi szükségletek és a tudományos tevékenység, a termelés és a kutatás között, úgy valósíthatjuk meg, ha kutatási programjaink kidolgozásakor tudományosan elemezzük a mezőgazdaság helyzetét, a népgazdasági terveket és ennek az elemző munkának az alapján meghatározzuk azokat a csomópontokat, amelyek jövőbeni fejlődésünkre döntőek. Ilyen csomópontoknak tekinthetők többek között:

- a) A növényeink termésének növelése, a környezeti tényezőknek, a növény életének alaposabb megismerése és új, termőképesebb fajták előállítása révén.
- b) Az állati termékek mennyiségének növelése, minőségének és a transformációs hatásfoknak a javítása, a tartási, takarmányozási, élettani, egészségügyi, tenyésztési ismeretek fejlesztése, valamint új, gazdaságosabban termelő fajták és hibridek előállítása révén.

c) A növénytermesztés és az állattenyésztés nagyüzemi technológiájának kialakítása és korszerűsítése, az élőmunka ráfordításának csökkentése és a gazdaságosság növelése érdekében.

d) A szocialista nagyüzemek termelésének, vezetésének és munkaszervezésének fejlesztése a termelőerők hatékonyabb és jövedelmezőbb érvényesülése érdekében.

E fő célok megvalósítása során alap-, alkalmazott és fejlesztési kutatómunkát kell végezni, de nem kevésbé fontos a más országokban elért eredmények megismerése és adaptálása. Nyilvánvaló ugyanis, hogy minden kérdésben csak saját kutatási eredményre támaszkodni nem lehet és a nemzetközi tapasztalatok, ismeretek nélkülözhetetlenek. Ezzel kapcsolatosan kell szólnunk arról a problémáról, amely különösen a mezőgazdaság sajátossága. Arról ugyanis, hogy eltérően egyéb termelési ágaktól, más éghajlaton és talajviszonyok között nyert tudományos megállapítások és termelési tapasztalatok csak hazai kipróbálás, kísérleti ellenőrzés után használhatók fel eredményesen; enélkül átvételük súlyos hibákkal járhat. Ez természetesen nem csökkenti a széles körű és alapos nemzetközi tájékozódottság jelentőségét és nélkülözhetlenségét, csupán a kutatómunka sajátosságára hívja fel a figyelmet.

### Az agrárkutatás irányításának helyzete és feladatai

A mezőgazdasági kutatóhálózat szervezeti és felügyeleti szempontból differenciált. Mindenekelőtt két fő területet kell megkülönböztetni: a Magyar Tudományos Akadémia IV. Osztályához tartozó kutatóintézeteket, valamint a minisztérium egész területén működő fő- és nem főhivatású kutatóhelyeket. Ezeken kívül mind az Akadémiánál, mind más népgazdasági területeken vannak kutatóhelyek és folynak kutatások, amelyek segítik, illetve érintik a szakterületet.

Az új gazdaságirányítási rendszer céljainak megvalósítása érdekében — az elmúlt évben — a Földművelésügyi Minisztérium és az Élelmezésügyi Minisztérium összevonásával megszervezésre került a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, amelynek nemcsak a kerete, szervezete új, hanem feladatai is megváltoztak. Ebben az új minisztériumban a kutatómunka irányítására és koordinálására önálló Tudományos Kutatási Főosztályt hoztak létre. A legfontosabb tudománypolitikai kérdések megvitatására és az ezekben szükséges állásfoglalások előkészítésére Tudományos Tanács alakult.

Az MTA-nál ilyen mélyreható szervezeti változás nem következett be. Az Agrártudományok Osztálya a tudománypolitikai kérdések megoldásában a már évekkal ezelőtt kialakult szakbizottsági rendszerre támaszkodik. Ezek a szakbizottságok összefogják a legkülönbözőbb főhatóságok irányítása alatt működő kutatóhelyek vezető és fiatal kutatóit, így tevékenységük hatása az Agrárosztály közvetlen hatáskörébe tartozó kutatóhelyeknél lényegesen széle-

sebb körben érvényesül. Ugyanakkor a MÉM Tudományos Tanácsának munkájában is részt vesz az MTA Agrártudományok Osztálya és az Akadémia intézeteinek több képviselője. Így a kutatás terén a két legnagyobb volument képviselő irányító szerv munkájának összhangja szervezetileg is biztosított. Az eddig kialakult gyakorlat azt mutatja, hogy ilyen módon sikerül az elvi irányítás egységességét biztosítani.

A kutatómunka irányítása során új feladatok hárulnak mind a MÉM-re, mind Osztályunkra. Ez részben abból adódik, hogy megszűnt a Tudományos és Felsőoktatási Tanács, amelynek feladatát a kormány egyik elnökhelyettese, az Akadémia, az OMFB és a szaktárcák vették át; részben annak következménye, hogy a tudományos kutatással szemben támasztott igények a bevezetőben említettek szerint szintén megváltoztak.

Egyik igen fontos feladatunk a kutatóhelyeken folyó munka koordinálása, új rendszerének megteremtése. E téren igen szoros együttműködést és munkamegosztást kell kialakítani a MÉM és az Osztály között. A közeljövőben kell kialakítani azokat a fő kutatási témacsoportokat, feladatokat, amelyek munkáját egy-egy bizottság koordinálhatja.

Nem kevésbé fontos a koordinálás módszerének és tartalmának kialakítása. Az elmúlt időszakban a hangsúly a horizontális koordináláson volt, az elkövetkező időkben mind fontosabb lesz a vertikális koordinálás. Ez ugyanis a feltétele annak, hogy a kutatás — a gyakorlat igényének megfelelően — a termelés és feldolgozás egész vertikumára iránymutatást adhasson. A koordinálás új rendszerének kialakításánál alapvető annak figyelembevétele, hogy az egyes kutatóhelyek szervezetileg és pénzügyileg önállóak maradjanak és csak tudományos függőség alakuljon ki közöttük.

Az új mechanizmus nyújtotta lehetőségeket is mérlegelni kell. Az anyagi érdekeltséget a kutatóhelyek munkájának jobb összehangolására és a kutatási eredmények széles körű elterjesztésére is fel kell használni.

Számos témánál az egész vertikumot átfogó kutatás csupán a kutatóhelyek munkájának koordinálásával nem oldható meg. A nagyobb kutatóhelyeket, beleértve az egyetemeket, illetve az egyetemi jellegű főiskolákat, mindinkább alkalmassá kell tenni arra, hogy saját szervezetük keretében biztosíthassák a vertikum főbb elemeinek tudományos kutatását.

A termeléspolitikai célok jobb érvényesülését fogja elősegíteni az az elgondolás is, amely szerint a minisztérium vagy az MTA Agrártudományok Osztálya a kutatási feladatot megrendeli a kutatóhelyeken. Az irányítás ilyen módszerével azonban rendkívül körültekintően kell eljárni. A megrendelés nagy részének hosszútávúnak kell lennie és egy-egy téma lezárását megelőzően — a folyamatosság biztosítására — időben újabb megrendeléseket kell adni, mert egyébként bizonytalanság, dezorganizáltság, a kutatási kapacitás nem megfelelő kihasználtsága következhet be. Mindezzel pedig több kárt okozunk, mint amennyi előny származhat az új irányítási rendszerből.

Az újszerű kutatási feladatok — már önmagukban is — azzal a következménnyel járnak, hogy csökkenni fog a kutatási témák száma. A TFT irányítása alatt kialakult koordináló bizottságok igen jelentős munkát végeztek azzal, hogy felmérték és rendszereztek a tudomány előtt álló feladatokat. Ugyanakkor ez a munka a témák túlságos elaprózódására vezetett, amelynek koordinálása, áttekintése, ellenőrzése gyakorlatilag alig volt lehetséges. Az új főfeladatok meghatározása, különösen az a követelmény, hogy a kutatás egy-egy fő feladatnak egész vertikumát feldolgozza, az önálló kutatási témák számát lényegesen csökkenteni fogja és ha a megoldandó részletkérdések száma nem is változik, azok jobban rendszerbe foglalhatók lesznek, a hatékonyság, az áttekinthetőség és ellenőrizhetőség javulni fog.

A kutatás irányításának és szervezésének fontos része a pénzügyi gazdálkodás rendszere. Az ezt szabályozó 166/1967. PM. rendelet számos új vonást, új lehetőséget tartalmaz. Ennek fő jellemzője a kutatóhelyek nagyobb gazdálkodási önállósága, a kutatóhelyek és a kutatásban résztvevők anyagi érdekeltiségének növekedése. Mindkét intézkedés segíteni fogja a kutatásra fordítható anyagiak hatékonyabb érvényesülését. Mindez megnöveli az intézetvezetők önállóságát és felelősségét. E kérdés tudománypolitikai szempontból azért kíván hangsúlyozást, mert a koordinálás érvényesülésével ellenkező irányban hat. Ezzel a tendenciával feltétlenül számolni kell.

### Káderfejlesztés és káderutánpótlás

A tudományos kutatás eredményességének legfőbb tényezője a kutatást végző ember. Az előrehaladás ezért nagyrészt és talán elsősorban azon múlik, mennyire sikerül az egyes munkahelyekre a legalkalmasabb kutatókat kiválasztani és hogyan sikerül a tudományos dolgozók szakmai, ideológiai, politikai felkészültségét fejleszteni, vagyis milyen a káderpolitikánk. A tudományos káderek képzése az egyetemeken, egyetemi rangú főiskolákon és kutatóintézetekben folyik. A káderképzés igen fontos, de szűkebb keretekkel rendelkező intézménye a Tudományos Minősítő Bizottság. Bár kétségtelen, hogy a kutatók képzettségét alapvetően a rendszeres egyetemi oktatás határozza meg, e témával részletesebben foglalkozni nem kívánok. Mivel azonban az Akadémiának feladata az egyetemi oktatás rendszeres figyelemmel kísérése is, néhány problémát szükségesnek tartok említeni. Természetesen csupán az agrártudományokat közvetlenül érintő egyetemekről szólok.

Egyetemeink és egyetemi rangú főiskoláink keretei kialakultak, szerveztük megszilárdult, az oktatás, nevelés és kutatás hármasságos követelménye elismerést nyert és gyakorlattá vált. Az elmúlt évtől kezdve valamennyi egyetemünkön, főiskolánkban a képzési idő öt év lett. Ez lehetővé teszi, hogy tudományos alapokkal rendelkező, szakterületüket jól ismerő, politikailag, ideológiailag képzett állatorvosokat, agrár-, kertész- és erdőmérnököket adjanak a

népgazdaság különböző területeire. Sikerült azt is elérni, hogy agrárképzett-ségű, egyetemi szintű szakemberek kellő számban állnak most már rendelkezésre. A mezőgazdasági pályákon dolgozók anyagi megbecsülésében is jelentős az előrehaladás. Hiányosságként kell azonban megemlíteni, hogy az agrárértelmisség társadalmi megbecsülése terén még nem kielégítő a helyzet. Ennek káros következménye többek között, hogy a legtehetségesebb fiatalok részéről még nincs meg a kellő érdeklődés a pályák iránt.

Meg kell említeni azt is, hogy a jövőben többet kell tennünk az oktatási színvonal további fejlesztése és az egészséges kádermozgás elősegítése érdekében is.

Az egyetemek, főiskolák a tudományos káderek képzésének fontos helyei. Ehhez szervezett kereteket az egyetemi doktori cselekmények nyújtanak. Helyes lenne, ha ezt a lehetőséget valamennyi egyetemi rangú főiskolán is mielőbb megteremténénk. Emellett a tanszékeken folyó kutatómunka és általában a tudomány művelése igen jó lehetőségeket nyújt a tudományos káderek képzésére. Ennek lehetőségét korántsem használjuk ki, részben csak az oktatási terheléssel számoló létszám-, illetve bérgazdálkodás, részben a helyes mértékű kádermozgás hiánya következtében.

A tanszékeknek kellene a kutatóintézetek káderutánpótlása legfőbb bázisának lennie. Osztályunk ennek érdekében kezdeményezéseket tett az egyetemek, főiskolák, kutatóintézetek káderpolitikáját irányító Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium illetékes főosztályaival való szoros együttműködésre a TMB-vel kialakítandó intenciók figyelembevételével.

A kutatók képzésének másik, nem kevésbé fontos bázisai a kutatóintézetek. A káderek kiválasztása, politikai, ideológiai és szakmai fejlődésük elősegítése, a feladatuk helyes meghatározása, munkájuk irányítása és ellenőrzése révén, továbbá a hazai és a külföldi tanulmányutak biztosításával, valamint az önképzés feltételeinek megteremtésével és egyéb módszerekkel, nagy felelősséget ró a kutatóintézetek vezetőire.

Az egyetemi képzés vissza-visszatérő problémája, hogy milyen mértékű legyen és hogy valósuljon meg a specialista képzés. Jelenleg a rendszeres szakmérnök képzés fő formája postgraduális. Ennek előnye a tényleges igényekhez való rugalmas alkalmazkodás. Hátránya viszont, hogy viszonylag drága és nem egészen teljesértékű. Ezért került napirendre a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen az üzemmérnöki, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán pedig az élelmiszer-technológiai kar megszervezése.

A Kertészeti és a Növényvédelmi Bizottságunk egyöntetű véleménye szerint kívánatos lenne a jövőben növényvédő kar vagy szak megszervezése is úgy, hogy az itt kiképzésre kerülő szakmérnökök a mezőgazdaságban egyre nagyobb szerepet játszó agrokémikusi feladatokat is elláthassák.

A tudományos káderek képzésében igen fontos szerepet tölt be a TMB. A tudományos minősítéssel rendelkező kutatóink, oktatóink száma az elmúlt

évben is öröndetesen növekedett. 1967-ben egy fő doktori, 34 fő pedig kandidátusi fokozatot szerzett.

A helyzet tárgyilagos értékeléséhez azonban hozzátartozik az, hogy a fokozattal rendelkezők átlagos életkora kissé magas. A mezőgazdasági tudományok doktorai átlagosan 67 évesek, a kandidátusok átlagos életkora pedig 53 év. Messze vezetne ennek okát elemezni, de az mindenesetre nyilvánvaló, hogy törekednünk kell — a követelmények megtartásával, illetve növelésével egyidejűen —, hogy alkotó erejük teljében levő, arra érdemes kandidátusaink számára biztosítsuk az akadémiai doktori disszertáció elkészítéséhez a lehetőséget az előírt kritériumok szigorú betartása mellett. Nem elégedhetünk meg e téren a spontaneitással, hanem céltudatos káderpolitikára van e téren is szükség. A fiatal kutatók, oktatók képzésénél hasonlóképpen nagyobb céltudatosságra van szükség, mind a szakterületek meghatározásánál, mind a káderek kiválasztásánál. Az utóbbi időben nem használtuk ki kellően az aspirantúra nyújtotta lehetőségeket, sem a nagyobb követelményeket, sem a rendelkezésünkre álló helyeket illetően. Márpedig a rendes aspirantúra biztosítja a legkedvezőbb feltételeket ahhoz, hogy fiatal jelöltjeink mind politikai, mind szakmai szempontból gyorsan fejlődjenek és így jól képzett fiatalokkal biztosíthassuk az utánpótlást.

Az Osztály irányítása alatt működő intézetek, kutatócsoportok, kutatóhelyek káderhelyzetében — a beszámolási időszakban — jelentős változás nem volt.

A kutató munkája csak akkor lehet eredményes, ha megfelelő számú és jó képességű, jól képzett technikus, laboráns, szakmunkás segíti a kísérletek, vizsgálatok elvégzését. Az ún. kutatási segéderők szerepét és jelentőségét a tudományos munkában nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ennek ellenére káderpolitikánkban róluk gyakran megfeledkezünk és ennek sajnálatos következménye a kutatásban is érezhető. Nem csupán arról van szó, hogy egy-egy kutatóra kevés kutatási segéderő jut, hanem megoldatlan a meglevők rendszeres képzése. Emiatt azután olyan munkát is magának a kutatónak kell elvégeznie, ami nem kíván nagy képzettséget és így a kutató ideje elaprózódik, munkájának hatékonysága nem kielégítő. Célszerű lenne ezt a problémát is napirendre tűzni és a lehetőségeket feltárva, intézkedéseket kezdeményezni.

### A kutatás szervezése és kutatóintézeteink helyzete

Az agrárkutatás legfőbb bázisai az MTA és a MÉM irányítása alatt működő kutatóintézetek, egyetemek és egyetemi rangú főiskolák. Az Osztályhoz tartozó kutatóintézetek közül kettő a hagyományos osztálytagozódás szerint működik. Az Állategészségügyi Kutató Intézetben az elmúlt évben az Akadémia Elnöksége — javaslatunkra — megszüntette az osztályokat és így megvalósult a modern kutatásszervezési elv: a témák megoldására időleges

kutatócsoportok alakulnak. Ennek megvalósítását az eddigi kedvező tapasztalatok és az tette lehetővé, hogy kis létszámú intézetről van szó. A martonvásári Mezőgazdasági Kutató Intézetben az osztályok nagyrészt megfelelnek a fő kutatási feladatnak, ugyanez a helyzet a Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetben. E két utóbbi intézetben azonban még van lehetőség az osztályok, illetve a témacsoportok közötti együttműködés fejlesztésére és ennek érdekében a szervezeti keretek javítására.

Mindinkább arra törekszünk, hogy intézeteinkben érvényesüljön — az új mechanizmusnak megfelelően — a nagyobb önállóság, az intézeti igazgatók felelősségének növekedésével. A pénzügyi önállóságról már szoltottam. Itt csak azt kell megjegyeznünk, hogy az intézeteink igyekeznek élni azzal a lehetőséggel, amit az új gazdálkodási rendszer nyújt a külső kutatási megrendelések terén. Eddigi tapasztalataink e téren jók, a rendszer segíti a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazását, illetve a gyakorlati igények érvényesülését a kutatási témák kialakításánál.

Az intézetek nagyobb önállósága érvényesül egyébként is a kutatási témák megválasztásánál. Az Osztály elsősorban a kutatás fő irányának meghatározásával és a társadalmi igényeknek megfelelő témák ajánlásával kíván befolyást gyakorolni az intézetek munkájára.

A nagyobb önállósággal függ össze az Akadémián kialakult tervezési és beszámolási rendszer, amely hosszabb távot, jelenleg 3 évet fog át. Különösen agrárjellegű kutatásnál minden évben átütő eredményt ritkán várhatunk, így a hosszabb időre szóló tervezés különösen megokolt. Az idén telik le az első kísérleti hároméves szakasz és intézeteinknek ez év végéig kell értékelő, összefoglaló jelentést adniok a végzett munkáról és ezzel egyidejűen kell kidolgozniok a következő hároméves időszak tématervét.

A IV. Osztály saját intézetei mellett — több egyetemen, főiskolán — célhittel támogat tanszéki kutatómunkát. Az Akadémia feladatából következően elsősorban alapkutatásokat támogatunk. A tanszéki támogatás rendszerét — a rendelkezésünkre álló anyagiaknak megfelelően — tovább kívánjuk bővíteni, mert ez nyújt a legjobb lehetőséget ahhoz, hogy az egyetemeken, főiskolákon rendelkezésre álló szellemi és anyagi kapacitást fő céljaink érdekében hasznosítsuk.

Az elmúlt időszakban a IV. Osztálynak nem voltak lehetőségei a kutatás bővítésére. Általában kutatási bázisaink keretei az utóbbi időszakban megmerevedtek. Erre azért kell a közfigyelmet felhívni, mert sajnos, a hazai agrárkutatásoknál nem érvényesül az a kívánatos tendencia, amely szerint: pl. a villamosenergia termelése 10 évenként, az acélé 14 évenként, a papíré 15 évenként és a búzáé 31 évenként megkétszereződik. A tudományos tevékenység azonban minden gazdasági és műszaki következményével együtt a jelen korszakban lényegesen gyorsabb fejlődést mutat, hozzávetőlegesen azt mondhatjuk, hogy minden tíz esztendőben megduplázódik.

Ezért e helyen is nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy a kutatás anyagi feltételeinek változatlansága a szükséglethez mérve viszonylagos hanyatlást jelent, amit még súlyosbít ebben az évben a kötelező évközi megtakarítás és a kutatáshoz szükséges anyagok áremelkedése. A kutatók jövedelmének, anyagi megbecsülésének fokozódó elmaradása a más területen dolgozókhoz képest és az agrárjellegű kutatásoknál nagy számban nélkülözhetetlen fizikai dolgozók alkalmazható létszámának csökkenése szintén nehézségeket okoz. Több kutatóhelyen ez már a kutatás jelenlegi szintjének fenntartását sem teszi lehetővé.

### A bizottságok munkája és feladatai

A múlt évi közgyűlést követően bizottságainkat átszerveztük. Arra törekedtünk, hogy a bizottságok elnökei lehetőleg akadémikusok, levelező tagok legyenek és a bizottságok munkájában a szakterület legkiválóbb képviselői mellett helyet kapjanak a fiatal tehetséges kutatók is, akik számára a bizottsági munka szakmai fejlődést, vitakészséget segítő kollektíva.

Igen jónak bizonyult, hogy a párt- és az állami szervek vezetői közül is többeket felkértünk a bizottságokban való közreműködésre, ami főként a gyakorlatot közelről érintő kérdések megvitatását tette eredményesebbé.

Új munkabizottságként kezdte meg munkáját az MTA Mezőgazdasági Kutató Intézete Gazdaságának Szakbizottsága, amelytől sokat várunk egyrészt abban, hogy az osztályvezetőség részére segítséget nyújt a martonvásári gazdaság munkájának értékeléséhez, másrészt a mezőgazdasági kutatóintézet és gazdasága közötti szervezett együttműködés továbbfejlesztéséhez.

A bizottságok, az elnökök és titkárok részére tartott megbeszélésen kialakult irányelveknek megfelelően, igen tevékenyen láttak munkához. Több tudománypolitikai, szakmai javaslatot tettek, hasznos tanácskozásokat szerveztek, amivel hozzájárultak több vitás kérdés tisztázásához és egységes álláspont kialakításához; ellátták a koordináló bizottságok feladatát; segítséget nyújtottak az osztályvezetőségnek az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent munkák értékeléséhez, az éves könyvkiadási terv kialakításához stb.

Bizottsági rendszerünk nagy előnye, hogy összefogja az MTA és a MÉM felügyelete alá tartozó intézmények tudósait és a termelés irányítóit. Átfogja az agrártudományok egész területét, kivéve az agrárökonómia és üzemtan tárgykörébe tartozó tudományköröket, amelyek az MTA IX. Osztályához tartoznak. Ezzel bizottságaink és a más osztályhoz tartozó Mezőgazdasági Ökonómiai és Üzemtani Bizottság között az együttműködés sajnálatosan meglazult. Ezen a hiányosságon mielőbb segíteni kell egyrészt úgy, hogy ismét meg kell keresni bizottságainknak a Mezőgazdasági Ökonómiai és Üzemtani Bizottsággal a rendszeres együttműködés lehetőségeit, másrészt a termeléssel szoros kapcsolatban álló bizottságainkat ki kell egészíteni az üzemtan művelőivel.

Ez utóbbira a kezdeményezések megtörténtek, de még további előrehaladásra van szükség.

Bizottságainkra a következő hónapokban két jelentős feladat vár: egyik az Akadémiai Kiadónál 1965-ben megjelent könyvek és folyóiratok értékelése, a másik feladat az alkalmazott biológiai tudományok helyzetének felmérése, értékelése és fejlesztési irányelveinek kidolgozása. Ettől a munkától — amelyet az Akadémia Elnökségének határozatára végzünk — sok segítséget várunk tudománypolitikánk továbbfejlesztéséhez.

Új feladat hárul Bizottságainkra a szegedi biológiai telep létrehozásával kapcsolatosan. E nagy jelentőségű létesítmény egyik fontos feladata a mezőgazdasági alapkutatások segítése. Ahhoz, hogy ezt a célt megvalósíthassa, szoros együttműködést kell kiépíteni egyrészt a Biológiai és az Agrártudományok Osztálya, másrészt a két Osztály illetékes bizottságai között.

Az eddiginél több segítséget kérünk bizottságainktól céltudatos káderfejlesztési terveink kialakításához, a külföldi tanulmányutak jelentéseinek értékeléséhez, könyv- és folyóiratkiadásunk fejlesztéséhez, továbbá az elvisszakmai kérdésekben a helyes álláspont kialakításához és a kutatási feladatok kijelöléséhez.

A bizottságok munkamódszere tovább fejlődött. Szükséges azonban, hogy a szakmai viták tárgyilagossága és őszintesége tovább javuljon, hasonlóképpen a kritikai készség. A tudomány és a tudományos élet fejlődésének alapvető feltétele a nyílt vita, az építő szándékú kritika.

### Nemzetközi kapcsolataink

A tudomány forradalmi fejlődésének korszakát éljük. Snow, angol fizikus szerint: „Az ipari forradalom a gépek fokozódó használatát jelentette és azt, hogy a földművelő lakosság nagy része átalakult gyári munkássá. Az ipari forradalom megérlelte egy másik változás feltételeit, egy olyan átalakulását, amely az ipari forradalomhoz igen hasonló, azonban sokkal gyorsabb és eredményeiben feltehetően sokkal bámulatosabb. Ez a változás a természettudomány ipari alkalmazásából ered. Úgy érzem, az elektronika, az atomenergia és az automatizálás társadalma ma lényeges vonásaiban különbözik mindattól, ami eddig volt. Teljes kibontakozásukban ezek az új módszerek sokkal jobban átformálják majd a világot. Az új átalakulást szerintem a tudományos forradalom név illeti meg.”

E forradalmi fejlődésnek tevékeny részesei csak akkor lehetünk, ha állandóan napra készen ismerjük a tudomány legújabb eredményeit és szorosan együttműködünk más országok kutatóintézeteivel. A nemzetközi kapcsolatok terén ezért az igények és követelmények megváltoztak. Sokkal szorosabb és sokkal rugalmasabb kapcsolatokra van szükség, mint a múltban. Osztályunk felismerve ennek fontosságát, mind a kutatás, mind a termelés fejlődésében,

a baráti országokkal újszerű együttműködés kialakítására törekedett. Ennek szellemében kötöttük meg szerződésünket a múlt év őszén a Német Demokratikus Köztársaság Mezőgazdasági Akadémiájával és a prágai Mezőgazdasági és Élelmezési Tudományos Központtal. Hasonló szellemű megállapodást írtunk alá az elmúlt hetekben a Szovjetunió Mezőgazdasági Akadémiájával is. E szerződések új vonása elsősorban az, hogy igyekszünk az intézetek között konkrét kutatási feladatok megoldására együttműködést létrehozni és a külföldi kiküldetésekre rendelkezésre álló kereteket is e cél elérésére összpontosítani. Az általános tájékozódást biztosító kiutazások a múltban szükségesek és hasznosak voltak, ma már azonban ennél többre és másra van szükség. A külföldi utaknak elsősorban a fontosabb kutatási feladataink konkrét megoldását kell elősegíteniük. Emellett természetesen változatlanul szükséges és kívánatos, hogy nemzetközi kongresszusokon részt vegyünk és szerepeljünk, nemzetközi tudományos társaságokban szerepet és feladatot vállaljunk.

### A kutatási eredmények hasznosítása

„A kutatási eredmények akkor válnak termelőerővé — állapítja meg helyesen a MÉM tudománypolitikájának főbb irányelveit összefoglaló tanulmány —, ha azok a termelési és egyéb területen megvalósításra, használatba kerülnek. A használatba vétel gyorsasága hatványozottan növeli a kutatásra fordított kapacitás hatékonyságát.”

Az osztályvezetőség azért minden rendelkezésre álló eszközzel igyekezett a kutatási eredmények széles körű ismertetésére, elterjesztésére.

E célt szolgálta az Osztály könyv- és folyóiratkiadási politikája. A könyvkiadás terén arra törekedtünk, hogy a rendelkezésre álló ívkeretben elsősorban olyan munkákat jelentessünk meg, amelyek tudományos igényességűek, jól reprezentálják a hazai agrárkutatás kimagasló eredményeit, emellett a gyakorlat számára is útmutatást adnak. E tevékenységünket összehangoltuk más kiadók, elsősorban a Mezőgazdasági Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalattal, ésszerű munkamegosztást valósítva meg. A nemzetközi érdeklődésre számot tartó munkák idegen nyelvű kiadását is elősegítettük. Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy a külföldi érdeklődés Osztályunk idegen nyelvű kiadványai iránt jónak mondható és egyre növekszik. Az Osztály gondozásában megjelent könyvek közül az értékeléskor a bizottságaink egyről sem állapították meg, hogy kiadásuk helytelen lett volna, színvonala nem éri el a kívánatos mértéket. Több könyvünk viszont széles körű, nagy elismerést váltott ki.

Könyvkiadási munkánkat nagyban segítené, ha a könyvek megjelenését követően több és részletes bírálat, értékelés jelenne meg róluk, sőt a könyvek egy-egy megállapításával kapcsolatosan a vélemények, viták nemcsak szóban, magánbeszélgetések keretében hangzanának el, hanem azok folyóiratokban is

megjelennének. A kritikai szellem felélesztése e téren is kívánatos lenne. Folyóiratainkban ilyen cikkek számára mindig biztosítunk publicitást.

A másik kérdés, amit e helyen is szóvá kell tenni az, hogy könyvkiadásunkban is még érvényesül a spontaneitás, nem sikerült könyvkiadásunkat tudománypolitikánk szerves részévé, céltudatosan tervszerűvé tenni. Ez nemcsak abban jelentkezik, hogy a könyvek nem teljesen felelnek meg fő kutatási területeinknek, hanem a szerzők késedelmes munkája miatt időbeni eltolódások is mutatkoznak.

Kívánatos lenne, hogy az Osztály könyvkiadási munkája a mai ülésen is megvitatásra kerüljön és értékelő, bíráló észrevételekkel segítenék az ülés résztvevői munkánk továbbfejlesztését.

Központi folyóiratunknak az Agrártudományi Közleményeknek, továbbá az Acta Agronomicának és az Acta Veterinariának a szerkesztőbizottságait kiegészítettük, ill. átszerveztük. A központi intencióknak megfelelően az Agrártudományi Közlemények főszerkesztői tiszttét a mindenkori osztálytitkár látja el. Arra törekedtünk továbbá, hogy a szerkesztőbizottságokban minden fontos, Osztályunkhoz tartozó tudományág képviselve legyen és az akadémikusok, levelező tagok nagyobb számban vegyenek részt a szerkesztőbizottságokban.

Folyóirataink tartalmukban, színvonalukban az elmúlt időszakban tovább fejlődtek. Helyesen törekedtek a tanulmányok terjedelmének csökkentésére is. Különösen öröndetes az Acta Agronomica szintjének emelkedése, amit híven tükröz a nagy külföldi érdeklődés. Örömmel elmondhatjuk, hogy e folyóiratunk előfizetőinek száma elérte a 950-et és ennek nagy része külföldi előfizető. Így az Acta Agronomica az Akadémia idegen nyelvű folyóiratai között az egyik legkeresettebb. A legfőbb gondunk e folyóirattal kapcsolatosan, hogy a szűkös ívkeret miatt a dolgozatok közlése csak hosszú átfutással lehetséges. E probléma megoldása csak ívkeret bővítéssel nem lehetséges, mert a terjedelem növelésével nyilvánvalóan az előfizetési árak is növekednie kellene, ami a nagyszámú külföldi előfizetést figyelembe véve, esetleges érdeklődéscsökkenéssel járna.

Az Acta Veterinaria és az 1966-ban indult Acta Phytopathologica is nagy szerepet tölt be e két tudományág eredményeinek külföldi megismertetésében.

Az Agrártudományi Közlemények is mindinkább megfelel hivatásának: hűen tükrözi Osztályunk tudományos életét, tevékenységét és általában a tudomány területein elért új eredményeket. Új vonást jelent e folyóiratunknál, hogy fokozatosan megkezdtek a célhittel támogatott kutatások eredményeinek ismertetését. Még mindig nem sikerült elérnünk azonban azt, hogy rendszeresen és nagyobb számban jelenjenek meg olyan tanulmányok, amelyek egy-egy tudományterület értékelő összefoglalását adják.

A Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetünk szerkesztésében megjelenő Agrokémia és Talajtan folyóirat szakterülete legújabb kutatási eredmé-

neyeit folyamatosan publikálja és mind a hazai, mind a külföldi érdeklődés iránta megfelelő.

Az Agrártörténeti Szemle néhány év alatt nemcsak itthon, hanem más európai államokban is elismert folyóirattá vált.

A kutatási eredmények széles körű elterjesztése érdekében az Osztály tagjai, az intézetek munkatársai számos előadást tartottak, országos és helyi tanácskozásokon felszólaltak, televízióban, rádióban ismertették új eredményeiket. A martonvásári intézet kukoricatermesztési szaktanácsadást is vállalt. Alig volt olyan országos szintű megmozdulás, ahol ne hallattuk volna szavunkat. Az egyetemi oktatás és a mérnöktovábbképzés is jó lehetőségeket nyújtott az új tudományos ismeretek elterjesztéséhez.

Külön hangsúlyozottan kell szólnunk az Agrártudományi Egyesülettel és más tudományos egyesületekkel (TIT stb.) való kapcsolatunkról. Az agrárszakemberek nagy számát összefogó társaságok vezetésében is jelentős a feladatunk és arra törekszünk, hogy az egyesületek és társaságok széles körű nyilvánosságot biztosító rendezvényeit, vitaüléseit is felhasználjuk a kutatási eredmények elterjesztésére. Az Agrártudományi Egyesülettel kialakult szervezett együttműködésünk továbbfejlesztése még további lehetőségeket biztosíthat ahhoz, hogy a kutatási eredmények még gyorsabban termelőerővé váljanak.

Jó alkalmat nyújtott eredményeink széles körű ismertetésére a múlt év őszen megrendezett Mezőgazdasági Kiállítás.

A termelést közvetlenül segítik intézeteink azzal, hogy saját nemesítésű növényfajtáikat a köztermesztésben elterjesztik. Különösen nagy jelentőségűek a hibridkukorica, a takarmánycirkok és az árpa nemesítése terén elért eredmények, továbbá a Beosztája-1 őszi búza fajtafenntartó nemesítése és vetőmagszaporítása. Emellett intézeteink közvetlen kapcsolatban is állnak számos termelőüzemmel, amelyekben az állategészségügyi, talajtani, agrokémiai, agrotechnikai kutatási eredményeiket közvetlenül alkalmazzák a termelés fejlesztésére.

Külön is meg kell említeni azt, hogy a Mezőgazdasági Üzemi Vízgazdálkodási Bizottságunk, továbbá a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tanszékein működő célhittel támogatott munkaközösség jelentős feladatot vállalt a második tiszai vízlépcső kiépítésével kapcsolatos tervezési, fejlesztési tervek kidolgozásában és megvalósításában. E munkába eredményesen kapcsolódott be Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetünk is. Az évek során felhalmozódott kutatási eredmények gyakorlati hasznosulását e tevékenység nagyban segíti. A mezőgazdaság fejlesztésének e nagyszabású tervén munkálkodva, példászerű, szoros együttműködés alakult ki a Műszaki Osztályhoz tartozó Vízépítési és Hidrológiai Bizottság és a mi Mezőgazdasági Üzemi Vízgazdálkodási Bizottságunk között.

Áttekintve az elmúlt esztendő eredményeit és problémáit, megállapíthatjuk, hogy az új gazdaságirányítási rendszer az agrártudományok tudomány-

szervezésére, tudománypolitikájára is serkentően hatott, a megmerevedett keretek fellazultak és hatékonyabb kutatómunka lehetőségei bontakoznak ki. Az új mechanizmusra való felkészülés, majd az új mechanizmus megvalósítását segítő rendeletek megjelenése óta még túlságosan rövid idő telt el ahhoz, hogy annak hatása értékelhető lenne. A kezdeti eredmények azonban feljogosítanak arra, hogy bizakodva nézzünk a jövőbe.